עין משפט
נר מצוה

ו
א מיי׳ פ"א מה"ב ה"ה ופ"י שם סמ"ג שם טוש"ע או"ח וסי׳ ריח ס"א

ז
ב ג מיי׳ פ"ט מהל׳ תפלה ה"ז טוש"ע או"ח סי׳ קיג ס"ט

שמברכין עליהן כדתנן במתני׳ לקמן: מקום שנוטלין ממנו עפר. מקום יש בבבל שאין בהמה יולאה משם עד שנותנין עליה עפר ממקום ההוא והוא סימן השמד ומקללותיה של בבל היא: ברוך גוזר. שגזר להשמידה ומקיים: לריך לומר אתה. ברוך אתה ה׳: א"ל לומר אתה. אלא ברוך ה׳ וגו׳: אזלין מיעבד שלמא. לעשות להם סדר ושיהא שלום ביניהם לאלו עיירות שבדרום: לא מלינו. למלל ולספר כחו וגבורתו של הקב"ה: כגון אני וחבירי. כלומר דדריש להכתוב מי ימלל גבורות ה׳ ישמיע כל תהלתו מי שיוכל להשמיע כל תהלתו הוא ימלל כגון אני וחבירי כך אמר דוד ור׳ אבון אמר כמשמעות פשט הכתוב מי ימלל מי יוכל למלל גבורות ה׳ ומי יוכל להשמיע כל תהלתו: תרגם יעקב כפר נבורייא בצור. להמקרא לך דומיה תהלה סמא דכולא סוף כל דבר משתוקא השתיקה היא התהלה לך משל למרגלית דאין לך ערך וכל שאתה משבח לה כך וכך ערכה אתה פוגמה: תני. בתוספתא פ"ו. הפותח. הברכה ביו"ד ה"א ברוך אתה ה׳ וכך הוא חותם במקום שיש בה חתימה הרי זה חכם שכך הוא נכון: באל"ף למ"ד. באלהינו ואינו אומר ה׳ הרי זה בור שלא זכר כלל להשם הנכבד: הרי זה בינוני. דמיהת חתם בה׳ והכל הולך אחר החתימה אבל להפך הרי זו דרך אחרת מינות נזרקה בו שלא רלה לחתום במה שפתח: לכו ושאלו את אדם הראשון. כלומר מפסוק המדבר באדם הראשון לכו ולמדו: והכתיב בראשית ברא אלהים. ולא כתיב אלהים ברא בראשית א"כ דטעות הפוקרין היתה דאלהים לשון רבים הוא והשיב להן דלפי הטעות שלכם היה לריך לכתוב בראו וכתיב ברא: מאדם ואילך בצלמנו כדמותינו וכו׳. ולשון זה משתמש על מאדם ואילך שהבריאה היא בשותפות אב ואם ועם כל זה א"א לשניהן שיולידו בלא רלונו ית׳: בסיליוס קיסר אגוסטוס. ושלשתן תוארים באדם אחד הן: חזרו ושאלו וכו׳. דהאי קרא בבריאה משתעי ולפיכך אמר לתלמידיו האומן הבנאי וארכין טיקנטן הממונה על הבונים והכל על האומן הגדול הוא: אלהים דיבר. בקדשו: בכל מיני קריבות. אם שנראה לך רחוק וגבוה מעולמו בכמה וכמה ריחוקים קרוב הוא לשמוע תפלתך ומתקרב

מסורת
הש"ס

ברכות יב. מ: וע׳ תוס׳ ברכות נד. ד"ה הרואה

ברכות לג: וע׳ תוס׳ ברכות יב. ד"ה אמת

מגילה יח:

תורה אור

מרקולים אומר ברוך ארך אפים. ראה ביתו של נבוכדנצר אומר ברוך שהחריב ביתו של אותו רשע. ראה מקום כבשן האש וגוב אריות אומר ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה. ראה מקום שנוטלין ממנו עפר אומר ברוך אומר ועושה ברוך גוזר ומקיים. ראה בבל אומר וטאטאתיה במטאטא השמד. רבי זעירא ורבי יהודא בשם רב *כל ברכה א שאין עמה מלכות אינה ברכה אמר רבי תנחומא אנא אמר טעמא °ארוממך תהלי׳ קמה אלהי המלך. רב אמר צריך לומר אתה ושמואל אמר אינו צריך לומר אתה. רבי יוחנן ורבי יונתן אזלין מיעבד שלמא באילין קורייתא דדרומה עלון לחד אתר ואשכחון לחזנא דאמר *האל הגדול הגבור והנורא האביר והאמיץ ב ושיתקו אותו. אמרו לו ג אין לך רשות להוסיף על מטבע שטבעו חכמים בברכות. רב הונא בשם רב °שדי לא איוב לז מצאנוהו שגיא כח לא מצינו כחו וגבורתו של הקב"ה. רבי אבהו *בשם רבי יוחנן °היסופר לו שם כי אדבר כי אמר איש כי יבולע אם בא אדם לספר גבורותיו של הקב"ה מתבלע מן העולם. אמר רבי שמואל בר נחמן °מי ימלל גבורות ה׳ כגון תהלים קו אני וחברי אמר רבי אבון מי ימלל גבורות ה׳ תרגם יעקב כפר נבורייא בצור °לך דומיה תהלה שם סה אלהים בציון סמא דכולא משתוקא למרגלית דלית לה טימי כל שמשבח בה פגמה. *תני הפותח ביו"ד ה"א וחותם ביו"ד ה"א הרי זה חכם. באל"ף למ"ד וחותם תוספתא פ"ו. באל"ד למ"ד הרי זה בור. באל"ף למ"ד וחותם ביו"ד ה"א הרי זה בינוני. ביו"ד ה"א וחותם באל"ף למ"ד הרי זו דרך אחרת. המינין שאלו את רבי שמלאי כמה אלוהות בראו את העולם אמר להן ולי אתם שואלין לכו ושאלו את אדם הראשון שנאמר °כי שאל נא לימים הראשונים וגו׳ אשר בראו אלהים אדם על הארץ אין דברים ד כתיב כאן אלא למן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ. אמרו ליה והכתיב בראשית ברא אלהים אמר להן וכי בראו כתיב אין כתיב אלא ברא. אמר ר׳ שמלאי כל מקום שפרקו המינין תשובתן בצידן חזרו ושאלו אותו מה אהן דכתיב °נעשה אדם בצלמינו כדמותינו אמר להן ויבראו אלהים את האדם בצלמם אין כתיב בראשית א כאן אלא ויברא אלהים את אדם בצלמו. אמרו לו תלמידיו לאלו דחיתה בקנה לנו מה אתה משיב אמר להן לשעבר אדם נברא מן העפר וחוה נבראת מן אדם מאדם ואילך בצלמינו כדמותינו אי אפשר לאיש בלא אשה ואי אפשר לאשה בלא איש אי אפשר לשניהן בלא שכינה. וחזרו ושאלו אותו מה ההן דכתיב °אל אלהים יהושע כב ה׳ אל אלהים ה׳ הוא יודע אמר להן הם יודעים אין כתיב כאן אלא הוא יודע כתיב אמרו לו תלמידיו רבי לאלו דחית בקנה לנו מה אתה משיב אמר להן שלשתן שם אחד כאינש דאמר בסיליוס קיסר אגוסטוס. חזרו ושאלו אותו מה ההן דכתיב °אל אלהים ה׳ דיבר ויקרא ארץ אמר להן וכי דיברו ויקראו כתיב כאן אין כתיב אלא תהלים נ דבר ויקרא ארץ אמרו לו תלמידיו רבי לאלו דחית בקנה ולנו מה אתה משיב אמר להן שלשתן שם אחד כאיניש דאמר ואמנון בניין אריכטיקנטן. חזרו ושאלו אותו מהו דכתיב °כי אלהים קדושים הוא. אמר להן קדושים יהושע כד המה אין כתיב כאן אלא הוא אל קנא הוא. אמרו לו תלמידיו רבי לאלו דחית בקנה. ולנו מה אתה משיב. אמר רבי יצחק קדוש בכל מיני קדושות. דאמר רבי יודן בשם רבי אחא הקב"ה דרכו בקדושה דיבורו בקדושה וישובו בקדושה חשיפת זרועו בקדושה (אלהים) נורא ואדיר בקדושה. דרכו בקדושה °אלהים תהלים עז בקודש דרכך הילוכו בקדושה °הליכות אלי מלכי בקודש מושבו בקדושה °אלהים ישב על כסא קדשו דיבורו שם סח שם מז בקדושה °אלהים דיבר חשיפת זרועו בקדושה °חשף ה׳ את זרוע קדשו נורא ואדיר בקדושה °מי כמוכה נאדר שם סח ישעיה נב שמות טו. בקודש. חזרו ושאלו אותו מה אהן דכתיב °מי גוי גדול אשר לו אלהים קרובים אליו. אמר להן כה׳ אלהינו דברים ד בכל קראינו אליהם אין כתיב כאן אלא בכל קראינו אליו. אמרו לו תלמידיו רבי לאלו דחית בקנה. לנו מה אתה משיב. אמר להן קרוב בכל מיני קריבות. דאמר ר׳ פנחס בשם רב יהודה בר סימון עבודה זרה נראית קרובה ואינה אלא רחוקה. מה טעמא °ישאוהו על כתף יסבלוהו וגו׳ סוף דבר אלוהו עמו בבית והוא צועק ישעיה מו עד

מראה הפנים

ושיתקו אותו. לאו דהפסיקו אותו באמלע התפלה אלא דלאחר התפלה למדו אותו שישתוק עוד מלהרבות בתוארים כעין דאמרינן התם פ׳ אין עומדין דף ל"ג ההוא דנחית קמיה דר׳ חנינא אמר האל הגדול וכו׳ המתין לו עד דסיים כי סיים א"ל סיימתינהו לכולהו שבחי דמרך. והיינו דוקא ש"ל בתפלה אבל בינו לבין עצמו לית לן בה כדכתב הרא"ם ז"ל:

מכין

פירוש מבעל ספר חרדים

פרת: ראה כבשן האש. תפורה שהוסק בה כבשנם של חנניה מישאל ועזריה: לאבותינו. שהלדיקים גדולי הדורות קרויין אבות כדאמר רשב"י במה נחלקו אבות העולם הילל ושמאי אבל נוסחת הבבלי שעשה נס ללדיקים: מקום שנוטלין ממנו עפר. פירש"י מקום יש בבבל שאין בהמה יכולה ללאת משם אא"כ נותנין עליה עפר מעפר אותו מקום והוא סימן השמד ומקללותיה של בבל היא: ברוך גוזר ומקיים. שגזר להשמידה וקיים: אומר וטאטאתיה. בלא ברכה: המלך. וסמיך ליה ואברכה שמך

וכתב הרא"ש מכאן ראיה דכל ברכות שבפרק זה הוו בשם ומלכות: מיעבד שלמא באילין קרייתא וכו׳. הלכו ממקומם שהיא טבריא מארץ יהודה לכפרים לשים שלום ביניהם בשמעו שהיתה קטטה ביניהם ותנן בריש מסכת פיאה אלו דברים שאדם עושה וכו׳. והבאת שלום בין אדם לחבירו. ואמרינן עלה בברייתא בגמרא דלא במקום שאדם דר חייב להשלים ביניהם אלא גם אם שמע שיש בארץ אחרת מחלוקת חייב ללכת שם לעשות שלום ביניהם שנאמר בקש שלום ורדפהו בקשהו במקומך ורדפהו במקום אחר וגם שם הארכתי: לא מלינו כחו וכו׳. אין אנו מגיעים והיאך נספרם: הפותח וכו׳. בברכה שיש בה פתיחה וחתימה כברוך: בינוני. דשם יו"ד ה"א הוא שם המפורש ובברכות הכל הולך אחר החתום: דרך אחרת. כמו אלישע אחר דאפילו הדיינין אקרי אלהים ואיך פתח בשם המפורש והוריד בקדש: פרקו. כמו אפיקורס ל׳ תולפ׳ כך פי׳ בערוך: לשעבר וכו׳. ואין מוקדם ומאוחר בתורה כאלו כתיב תחלה ויברא אלהים את האדם בצלמו וכו׳ זכר ונקבה. ואח"כ כתוב ויאמר אלהים מכאן ואילך נעשה אדם בשותפות אני ואיש ואשתו וכדאמרו ג׳ שותפין באדם אביו ואמו והקב"ה והכי מפורש במדרש הנעלם דלריך אדם בעת זיווג עם אשתו להיות בקדושה ולשתף עמו להקב"ה ולומר לו נעשה אדם וכו׳. ואפשר שלכך הוקדים פסוק נעשה לו׳ שעל מנת כך ברא העולם כי קדוש הוא וליונו בתורתו שנקדש עלמנו בשעת תשמיש דבלי קדושה קרוב לזנות חשיב דלהכי סמך קדושים תהיו אחר פרשת עריות כדכתב רמב"ן: בסיליאוס קיסר אגיסתוס. פי׳ בערוך בסלקוס מלך בערך אגריפס ובערך קיסר כתב דקיסר מלך לכך נראה דאגוסטוס נמי מלך וג׳ שמות כולם שם מלך מעידים על מעלתו: אומנון. שבקי לעשות בנין נקרא בנאי ונקרא אומן ונקרא ארכיטקנין. שמות מורים ידיעתו המלאכה והכא דמיירי במלאכת שמים וארץ דכתיב
דבר

שנויי נוסחאות (שו"י) **המלך רב** בכי"ר המלך ואברכה רב. (שו"א) **אינו צ"ל אתה** בכי"ר צריך לומר אלהינו. **יוחנן** בכי"ר **חנינא**. (שו"ב) **קורייתא** בד"ו **קרייתא**. (שו"ג) **אתר** בכי"ר **בנישתא**. (שו"ע) **כי אמר** במקרא **אם אמר**. (שו"ה) **הראשון** בכי"ר **הקדמוני**. **הראשונים** במקרא **ראשונים**. (שו"א) **בצלמינו כדמותינו** במקרא **בצלמנו כדמותנו**. (שו"ב) **את אדם** במקרא **את האדם**. (שו"ז) **מה ההן** בד"ו **מהו**. (שו"ט) **ואמנון בניין אריכטיקנטן** בד"ו **אומנון בניין ארכיטקטנן**. (שו"א) **אמר ר׳ יצחק קדוש** בכי"ר **אמר להן קדוש**.

מערכת הערוך

אל אלהים ה׳... שלשתן שם אחד,כאינש דאמר בסיליוס קיסר אגוסטוס. בערוך (ע׳ בסיליוס) אל אלהים ה׳... שלשתן שם אחד הן כדאמרי אנשי בסיליאוס אגוסטוס קיסר בסיליוס כנוי של שררה אדון מושל ושליט. אגוסטוס כנוי כבוד למלכי רומי. [ונכתב במוה"ע] תרומיים קראו לשלטן שלהם קיסר על שם המושל הראשון כי כן שמו ולמושל שני קראו אגוסטוס (ומשם ממלט שוסף ומגדל) ועל שמו קראו כן לבאים אחריו". וכתב בעל ערה"ש זה המאמר נאמר כנגד המאמינים בשילוש ובקשו להוציא מן המקרא הנ"ל (יהושע כ"ב) ראיה לטעותם... וע"ז השיב ר׳ שמלאי תשובתן בצדן כלומר באותו המקרא עצמו התשובה וראיה לסתור וכדמפרש" עכ"ל: [ואמנון] בניין אריכטיקנטן. בערוך (ע׳ אמן א׳) אומנין בנין ארכי קטונס [צ"ל "ארכיטקטונס" ערה"ש]

חידושי רד"א

ושמואל אמר אינו צריך לומר אתה כו׳. נ"ב בחי׳ רשב"א ריש פ׳ זה הגירסא ושמואל אמר צריך לומר אלקינו: **תרגם** יעקב כפר נבורייא כו׳. נ"ב בבלי מגילה דף י"ח ע"א: